

5. Колбасова Л.О. Профессиональная компетентность (социально-философский анализ) : автореф дис. ... канд. филос. наук : спец 09.00.11 "Социальная философия" / Людмила Олеговна Колбасова ; ФГОУ ВПО "Чувашский государственный университет им. И.Н. Ульянова". – Чебоксары, 2009. – 16 с.
6. Корнеев Ю.В. Развитие профессиональной компетентности педагогов учреждений среднего профессионального образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Юрий Владимирович Корнеев ; НИИ развит. профес. образ. – М., 2008. – 19 с.
7. Кузьмінський А.І. Педагогіка : підручник / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 418 с.
8. Лернер И.Я. Философия дидактики и дидактика как философия / И.Я. Лернер. – М. : Изд-во РОУ, 1995. – 48 с.
9. Лушин П.В. Психологія педагогічної зміни (екофасилітація) : наук.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П.В. Лушин. – Кіровоград : Имекс ЛТД, 2002. – 76 с.
10. Ляхова Н.В. Педагогическое обеспечение формирования социальной компетентности студентов педагогического ВУЗА : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Наталья Викторовна Ляхова. – Красноярск, 2008. – 159 с.
11. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології / В.В. Рибалка. – К. : Ніка-Центр, 2003. – 204 с.
12. Степанов О.М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / О.М. Степанов, М.М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 520 с.
13. Ягунов В. Педагогіка : навч. посіб. / В. Ягунов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

СОВВА С.М.

ОСОБЛИВОСТІ, СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

У Концепції розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 р. визначено основні напрями її реформування. Одним з них є розвиток прикордонного та міжнародного співробітництва, що передбачає участь у завершенні договірно-правового оформлення державного кордону; здійснення заходів для зміцнення довіри та розвитку співробітництва з прикордонними службами суміжних держав на різних рівнях з протидії протиправній діяльності на державному кордоні. Для виконання всіх цих завдань офіцер-прикордонник повинен мати високий рівень сформованості міжнародної правової культури.

Мета статті – визначити складові, зміст та особливості міжнародної правової культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Вчені по-різному трактують явище правової культури. Зокрема, К. Абульханова зазначає, що сучасне право вбирає в себе цілий комплекс принципів, на яких будується виховання культури та відносин сучасних спеціалістів. Для правника важливе значення має посадова субординація, виконавчість, професійна етика, колективізм, честь і гідність, ввічливість, гуманізм та соціальна справедливість [6, с. 171].

С. Демський, В. Ковальський, А. Колодій, В. Копейчиков зазначають, що правова культура має певну структуру, яка охоплює правову психологію (правові почуття, емоції; оцінні поняття щодо права чинного та права бажаного; елементи настрою стосовно конкретних правових явищ і правових ситуацій), правову ідеологію (правові ідеї, правові теорії; правові поняття й категорії; правові принципи) та елементи поведінки (вміння й навички ефективного реалізації норм права в повсякденному практичному житті; правову активність громадян) [4, с. 122].

За визначенням С. Сливки, правова культура юриста має такі компоненти: 1) за змістом – правова коеволюція, знання джерел позитивного права та правової культури (коеволюція – це зв'язок з природою, космосом, без чого існування лю-

дини неможливе). Юристові, на думку С. Сливки, важливо правильно налагодити свій коеволюційний зв'язок, уміти бачити правові явища в природі, розуміти й оцінювати їх; б) за суб'єктивною стороною – почуттєве й раціональне; правова культура існує як єдність чуттєвого та раціонального. Правове почуття є результатом правової свідомості або її дією, зовнішньою оболонкою. У правовій культурі юриста чуттєве й раціональне взаємодіють, що пов'язано з формуванням поваги до права (позитивного), духовності й моральної відповідальності. У юриста повага до права виявляється тоді, коли він усвідомлює його цінність, важливе значення тут має також совість юриста, його особистісні духовно-моральні якості; в) за об'єктивною стороною – гармонійність юридичної практики [7, с. 188–191].

На думку С. Гусарева та О. Тихомирова, серед вимог, що висуваються до кандидатів на посаду за однією з юридичних спеціальностей, важливі такі: глибоке знання, розуміння та повага до права; наявність системи базових юридичних знань; наявність навичок організаторської роботи в забезпеченні діяльності колективу, навичок особистої підготовки документів юридичного змісту; володіння навичками юридичного діалогу в спілкуванні з іншими суб'єктами юридичної діяльності або особами, що мають до неї опосередковане (непрофесійне) відношення [1, с. 323–324].

На думку І. Зеленко, правоохоронна правова культура як різновид професійної правової культури складається із загальних результатів професійної підготовки, освіти та діяльності [2, с. 11–12]. І. Зеленко в структурі правової культури працівників органів внутрішніх справ (ОВС) виокремлює такі елементи: 1) знання та розуміння правової дійсності й законодавства, чітке усвідомлення функціональних прав та обов'язків працівника ОВС; 2) творче використання правового інструментарію, юридичної та інформаційної техніки, наукових і практичних рекомендацій у повсякденній правоохоронній діяльності; 3) розуміння соціально-правової значущості та цінності прав і свобод людини; 4) розвинуте професійне правове мислення на основі систематичного підтримання професійної правової форми, проведення атестації, підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації; 5) ставлення до права з повагою; 6) правова активність, звички та внутрішня усвідомлена потреба дотримання правомірної поведінки, навіть в умовах ускладнення оперативної обстановки [2, с. 14–15].

М. Щербань у правовій культурі студентів виокремлює такі компоненти: професійно правові знання, правову свідомість, правничу етику, культуру спілкування, моральну культуру, психолого-педагогічну культуру, інтелектуально-інформаційну культуру, національну самосвідомість [11, с. 13]. Л. Твердохліб складовими правової культури старшокласників називає цілемотиваційний, змістовний (знання), практично-дійовий (уміння) компоненти та індивідуально-типологічний компонент (психологічні якості особистості) [8, с. 10–11].

Н. Коваленко зазначає, що міжнародна правова культура майбутнього пілота – це компонент тезауруса професійного інтелекту пілота, що містить юридичні знання, навички й уміння, а також професійно важливі якості, які дають змогу приймати й реалізовувати рішення на міжнародних повітряних трасах в очікуваних умовах та екстремальних ситуаціях [3, с. 44–47].

Отже, найчастіше вчені спираються на психологічну теорію діяльності (В. Андрєєв, Н. Кузьміна, К. Платонов та ін.), враховуючи у правовій діяльності такі її етапи: визначення мотивів та цілей, планування (прийняття рішення й вироблення

програми діяльності), виконання рішення, аналіз та оцінювання результатів, а також корекція діяльності. У культурі особистості виокремлюють чотири функціональні якості: знання, почуття або ставлення, мотивація вибору або інтерес, дія.

На основі цього з урахуванням мотивів діяльності в структурі міжнародної правової культури майбутнього офіцера-прикордонника можна виокремити правосвідомість, інтерес до міжнародного права, потребу в засвоєнні досвіду міжнародної правової діяльності, сприйняття міжнародно-правових цілей. Для таких етапів діяльності, як цілепокладання й планування, у структурі міжнародної правової культури важливе значення мають міжнародно-правові знання та міжнародно-правові розумові вміння, тобто міжнародно-правове мислення (аналіз, синтез, узагальнення, конкретизація, класифікація, аргументування, обґрунтування, оцінювання), на етапі реалізації рішення – суспільно-правова активність (розуміння й відстоювання громадських прав, обов'язків, міжнародно-правова поведінка, засвоєння міжнародно-правового досвіду). Щодо етапу аналізу, оцінювання та корекції, у структурі міжнародно-правової культури треба виокремити міжнародно-правовий самоконтроль (здатність до правової самооцінки, рефлексії – контролю за своїми правовими судженнями, оцінками, послідовністю в правових діях).

Крім цього, важливе значення для з'ясування сутності міжнародної правової культури офіцерів-прикордонників є врахування специфіки їх професійної діяльності. Державна прикордонна служба України – це правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує охорону кордону та охорону суверенних прав держави в її виключній (морській) економічній зоні [5]. Для того, щоб на високому професійному рівні виконувати покладені на прикордонника завдання, він повинен бути переконаним у необхідності й соціальній корисності законів і підзаконних актів національного та міждержавного права, у цінності права як міри свободи й справедливості. У цьому разі важливе значення має міжнародно-правовою свідомість офіцера-прикордонника. Це специфічна форма суспільної свідомості, система понять, переконань, поглядів, уявлень, почуттів і дій щодо чинного або бажаного міжнародного права.

В. Царенко визначає професійну правосвідомість військовослужбовця-прикордонника як оцінне відображення специфіки нормативно-правового регулювання у сфері здійснення його оперативно-службової діяльності, що формується на основі психічних, інтелектуальних, емоційних і вольових процесів та станів, має здатність до збагачення внаслідок вільної взаємодії з іншими формами свідомості та здійснює регуляторний вплив на його поведінку при виконанні обов'язків з охорони державного кордону України [9, с. 6–7]. Правосвідомість виявляється через загальну міжнародно-правову оцінку соціальних фактів, через судження про їхню відповідність ідеї правового й законного, через почуття права та законності, тому впливає на вольову спрямованість, поведінку офіцера-прикордонника. Через міжнародну правосвідомість виробляються критерії правильності, соціальної виправданості поведінки офіцера-прикордонника в міжнародно-правовому аспекті.

Таким чином, важливою складовою міжнародної правової культури офіцера-прикордонника є мотиваційний компонент, тобто правосвідомість, інтерес до міжнародного права, переконаність у необхідності й соціальній корисності законів і підзаконних актів національного та міждержавного права, потреба в засвоєнні досвіду міжнародної правової діяльності.

Для того, щоб надійно охороняти кордон, офіцер-прикордонник повинен мати відповідний запас знань національного та міжнародного права. У протилежному разі той, хто не знає закону, не може бути його охоронцем, охороняти права й свободи громадян. Звідси ще одна складова міжнародної правової культури офіцера-прикордонника – інтелектуально-інформаційний компонент, тобто міжнародно-правові знання, правові ідеали, що ґрунтуються на міжнародних актах. У теоретичному, системному вираженні міжнародно-правові знання становлять правову теорію, що є провідною стороною міжнародної правової культури.

Відбір знань та вмінь зумовлюється, насамперед, специфікою професійних завдань офіцерів-прикордонників. Вимоги до знань та вмінь офіцера-прикордонника викладено в керівних документах з професійної підготовки, директивах і наказах Адміністрації Державної прикордонної служби та регіональних управлінь, Статуті Державної прикордонної служби з охорони державного кордону України, Освітньо-кваліфікаційній характеристиці, у статутах Збройних сил України. Передбачено, що для того, щоб належним чином виконувати свій професійний обов'язок з охорони державного кордону, офіцер-прикордонник повинен знати: загальні положення міжнародного права, його основні поняття й категорії; суб'єктів міжнародного права, основні принципи сучасного міжнародного права; особливості сучасного міжнародного права та його джерела; міжнародно-правовий статус держави й індивіда; практику міжнародно-правових інституцій щодо захисту прав людини як у мирний час, так і в період збройних конфліктів; місце міжнародно-правових норм у системі правового регулювання; основні тенденції розвитку міжнародного права; право міжнародних договорів та міжнародних організацій; дипломатичне й консульське право; право міжнародної безпеки; галузі нормативного регулювання міжнародного права (міжнародне гуманітарне, морське, повітряне, космічне, екологічне); співвідношення міжнародного права та внутрішньодержавного права України; положення міжнародних документів щодо правового оформлення державного кордону України.

Практично-дійовий компонент міжнародної правової культури офіцера-прикордонника – це, насамперед, правова поведінка, правові відносини, правові дії та правові оцінки. Діяльнісний (поведінковий) компонент акумулює в собі навички, прийоми, способи, норми правозастосовної діяльності. Саме рівень оволодіння ними та ступінь реалізації дають остаточну відповідь про міжнародну правову культуру майбутнього офіцера-прикордонника. Загалом для того, щоб належним чином виконувати свій професійний обов'язок з охорони державного кордону, офіцер-прикордонник повинен уміти:

- здійснювати прикордонний контроль і пропуск через державний кордон України відповідно до норм чинного національного законодавства та відповідних міжнародно-правових домовленостей;
- використовувати знання Конституції, законодавства України, міжнародних договорів та угод України, керівних документів Держприкордонслужби, інструкцій, порадників при охороні державного кордону України на шляху міжнародного сполучення;
- дотримуватись вимог нормативних документів у діяльності, пов'язаній з охороною кордону на шляху міжнародного сполучення;
- користуватися міжнародно-правовими джерелами;
- застосовувати положення міжнародно-правових договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

- характеризувати національне законодавство щодо його відповідності міжнародному праву;
- приймати й виконувати рішення при взаємодії з прикордонними службами суміжних держав, пов'язаних з міжнародним правовим супроводом громадян, які перетинають державний кордон;
- користуватися правовим інструментарієм – законами й іншими правовими актами в повсякденній діяльності, юридичною технікою, досягненнями юридичної науки та практики.

У зазначеному компоненті можна виокремити комунікативні, мовно-культурні, інформаційні вміння – залежно від завдань, що їх має виконувати офіцер-прикордонник. Наприклад, офіцери-прикордонники повинні не тільки мати ерудицію, а й уміти грамотно писати, говорити, тримати себе на людях, уміти точно й лаконічно формулювати аргументи та висновки, описувати факти, обробляти інформацію, що також визначає рівень їхньої міжнародної правової культури.

Особистісний компонент – це психологічні якості майбутнього офіцера-прикордонника, що є значущими для формування міжнародної правової культури. До психологічних елементів належать правові почуття, емоції, настрої, переживання, викликані тими чи іншими явищами міжнародно-правового життя. Це також висока повага до міжнародного права та глибока переконаність у необхідності свідомого виконання його вимог, сприйняття міжнародного права і права в цілому як найвищої соціальної цінності. Сюди також належать здатності, інтереси, соціальний досвід офіцера-прикордонника, ступінь його соціальної активності, індивідуальне трактування ним міжнародних правових норм, припустиме в нормативному полі.

Для офіцера-прикордонника важливе значення має позитивне ставлення до закону, національного та міждержавного права, готовність діяти відповідно до ідей, що об'єднують міжнародне правове поле, впевненість у справедливості міжнародного права, установка на активну правомірну й професійно значущу поведінку, яка передбачає готовність до виконання професійного обов'язку, точне та неухильне застосування вимог правових норм, принциповість у боротьбі з правопорушеннями, прагнення до справедливості, визнання необхідності самовдосконалення тощо [1, с. 343].

В особистісному компоненті можна також виокремити комунікативні, творчі, соціальні якості залежно від завдань, що їх має виконувати офіцер-прикордонник. Важливе значення мають такі якості офіцера-прикордонника, як: активність, відповідальність, самостійність, наполегливість, ініціативність, цілеспрямованість, енергійність. Діяльність офіцера-прикордонника часто пов'язана зі здійсненням особливих владних повноважень, унаслідок чого важливе значення має професійне почуття підвищеної відповідальності та патріотизму.

Важливу роль у діяльності офіцера-прикордонника відіграє, крім знання закону та його виконання, дотримання норм професійної етики, моральних норм. В. Царенко, М. Поліщук та В. Мірошніченко зазначають, що право й мораль є важливими елементами людської культури [10, с. 134]. Мораль і моральна основа права безпосередньо позначаються на правосвідомості офіцера-прикордонника. Як зазначає С. Сливка, “правник завжди й скрізь має бути носієм морально-правових норм, виступати творцем нових моральних цінностей у праві, пропагувати й доводити на власному прикладі, що життя треба будувати за моральними законами [7, с. 179].

Про професіоналізм і справедливість у юридичній практиці можна говорити лише тоді, коли офіцер-прикордонник як служитель закону чесно виконує свій професійний морально-правовий обов'язок. Поняття професійного морально-правового обов'язку є центральним поняттям професійної моралі прикордонника й тісно пов'язане з поняттям відповідальності. Професійний обов'язок прикордонника полягає, насамперед, у сумлінній, старанній і відповідальній праці. Моральний обов'язок – це також ставлення прикордонника до праці, до колег за професією, до людей, що перетинають державний кордон, до суспільства загалом.

Успішність професійної діяльності персоналу ДПСУ великою мірою залежить від дотримання ним моральних норм і принципів. Основний принцип роботи прикордонника – повага до прав людини та її гідності. Етика та етикет службових відносин зобов'язують персонал ДПСУ бути однаково ввічливим і уважним до всіх людей, щиро готовими взяти участь у вирішенні їх проблем. У службовому спілкуванні офіцер-прикордонник має чітко дотримуватись моральних принципів та норм. Це такі моральні цінності, як: добро, совість, чесність, порядність, справедливість, повага, самоповага й любов до себе та інших людей. Саме такі особистісні якості мають характеризувати офіцера-прикордонника з високим рівнем міжнародно-правової культури.

Крім цього, необхідно враховувати, що офіцер-прикордонник часто працює в умовах значного інтелектуального, емоційно-вольового та фізичного навантаження. Зокрема, при перевірці документів у громадян, які перетинають державний кордон у пункті пропуску, він повинен мати добре натреновану пам'ять та увагу. Для більшості видів правоохоронної діяльності характерна висока емоційна напруженість, яка пов'язана з негативними емоціями, необхідністю їхнього стримування, недостатніми умовами для психоемоційної розрядки. У всіх цих випадках важливе значення має розвиток звичок вольового саморегулювання в психологічно складних ситуаціях. Вольове саморегулювання необхідне офіцеру-прикордоннику і для того, щоб свідомо спрямовувати свої зусилля на підвищення рівня знань з міжнародного права, тобто саморозвитку й самовдосконалення в міжнародно-правовому аспекті, щоб формувати ті життєві цілі та моральні ідеали, які лежать в основі програми самовдосконалення і є спонукальними мотивами професійної діяльності.

Отже, ці особливості професійної діяльності офіцера-прикордонника зумовлюють необхідність виокремлення ще одного компонента його міжнародної правової культури – морально-вольового, тобто дотримання у професійній діяльності моральних, професійно-етичних норм та спроможність свідомо контролювати результати професійної діяльності й рівень прояву професійно важливих якостей в аспекті вимог національного та міжнародного права.

Висновки. Таким чином, міжнародна правова культура офіцера-прикордонника – це складне особистісне інтегративне утворення, що містить знання норм та інститутів міжнародного права, оволодіння сукупністю видів і способів професійної діяльності в аспекті дотримання та виконання норм міжнародного права при охороні державного кордону. З урахуванням загального поняття правової культури особистості та основних функціональних обов'язків офіцера-прикордонника, у структурі міжнародної правової культури офіцера Державної прикордонної служби України можна виокремити мотиваційний, інтелектуально-інформаційний, практично-дійовий, особистісний та морально-вольовий компоненти.

Література

1. Гусарев С.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. / С.Д. Гусарев, О.Д. Тихомиров. – 2-ге вид., переробл. – К. : Знання, 2006. – 487 с.
2. Зеленко І.П. Правова культура працівників органів внутрішніх справ (загальнотеоретичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права” / І. П. Зеленко ; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2006. – 20 с.
3. Коваленко Н.О. Формирование международной правовой культуры у будущих пилотов в высших учебных заведениях : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теория и методика профессионального образования” / Н.О. Коваленко ; Государственная летная академия Украины. – Кировоград, 2009. – 168 с.
4. Правознавство : підручник / [авт. кол.: С.Е. Демський, В.С. Ковальський, А.М. Колодій (керівник авт. кол.) та інші ; за ред. В.В. Копейчикова]. – 5-те вид., перероб. та доп. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 736 с.
5. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV [Електронний ресурс] // Комп’ютерна інформаційно-правова система “Ліга”. – Режим доступу: www.liga.net.
6. Психология и педагогика : учеб. пособ. / [под ред. К.А. Альбухановой и др.]. – М. : Совершенство, 1998. – 320 с.
7. Сливка С.С. Юридична деонтологія : підручник / С.С. Сливка. – 3-є вид., перероб. і доп. – К. : Атіка, 2006. – 296 с.
8. Твердохліб Л.В. Формування правової культури старшокласників у навчальних закладах нового типу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Теорія та історія педагогіки” / Л.В. Твердохліб ; Луганський держ. педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 1999. – 17 с.
9. Царенко В.І. Формування правосвідомості особистості військовослужбовців-прикордонників України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень” / В.І. Царенко. – К., 2003. – 18 с.
10. Царенко В.І. Деонтологія правоохоронної діяльності офіцерів-прикордонників : навч. посіб. / В.І. Царенко, М.М. Поліщук, В.І. Мірошніченко. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2005. – 144 с.
11. Щербань М.П. Формування правової культури студентів вищих аграрних навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації : автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / М.П. Щербань ; Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2005. – 20 с.

СУЛІНА Л.В.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПРОЕКТУВАННЯ ЗМІСТУ ПІДРУЧНИКА З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПРИРОДНИЧИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства особливого значення набуває проблема якісної підготовки випускників ВНЗ природничого профілю (зокрема, зі спеціальності “Біологія”) у зв’язку з їхньою майбутньою багатофункціональною діяльністю, участю в розвитку освіти, науки, духовного життя суспільства. Необхідність входження вищої школи України в Болонський процес викликано потребами нового інформаційного суспільства, це потребує володіння іноземними мовами.

Однією з головних тенденцій у сучасній освітній політиці України є спрямованість на інтеграцію у світове та європейське товариство, що вимагає володіння іноземними мовами для забезпечення спілкування й взаєморозуміння між народами. Характерною рисою ділового й повсякденного життя є вимога знання хоча б однієї з основних європейських мов міжнаціонального спілкування. У зв’язку із цим необхідно підвищити рівень підготовки вчителів іноземної мови. Побудова вищої школи, котра готувала б конкурентоспроможного на ринку праці фахівця з природничих спеціальностей, забезпечувала умови для його професійного зростання, передбачає перехід від знаннево орієнтованої моделі дидактичної системи його підготовки до діяльнісно-компетентної моделі, згідно з якою студент є творчою особистістю. Простежуються суперечності, що вимагають пошуку практичних ефективних рішень для реалізації завдання забезпечення якісної підготовки фахівців цих спеціальностей, а саме: на суспільно-політичному рівні – між процесами інтеграції, глобалізації та рівнем підго-